

Magnifica Humanitas: wie bepaalt wat veiligheid betekent? Over AI, macht en vredesopbouw

"Veiligheid kan niet herleid worden tot controle of machtsevenwicht maar moet verbonden blijven met de erkenning van het onvervangbare van de ander."

Met *Magnifica Humanitas* spaart Paus Leo XIV de machtigen niet. In zijn encycliek, een pauselijke brief, bezingt de paus niet enkel de schoonheid van onze menselijke beperkingen en tekortkomingen in een wereld waarin we nooit genoeg lijken te zijn. Hij stelt de belangen van een verdeelzuchtige tech- en politieke elite scherp tegenover het algemeen belang, dialoog en vredesopbouw. Toch legt Paus Leo uit hoe de Kerk en andere volgelingen van Jezus best ook in eigen boezem kijken. En in concrete stappen, met concrete voorbeelden moedigt hij elke mens aan om een vredesbouwer te zijn. *Je kan altijd iets doen.*

Over het voorstel van het Vaticaan om toezicht en regelgeving voor AI in economie en oorlog is er intussen al veel inkt gevloeid. AI is niet in de eerste plaats een technologisch vraagstuk. Het is een vraag over macht, menselijke waardigheid en vrede. Daarom moet het debat over artificiële intelligentie ook een debat zijn over democratie, solidariteit, defensie en diplomatie. Daarachter schuilt een diepere vraag: wie krijgt het recht om te bepalen wat veiligheid betekent, voor wie veiligheid bedoeld is en welke risico's we bereid zijn te aanvaarden?

In *Rerum Novarum* (*Over nieuwe zaken*, 1891) bekommerde Paus Leo XIII zich over het lot van arbeiders tijdens de Industriële Revolutie. In deze brief benoemt naamgenoot Leo XIV de snelle opeenvolging van technologische doorbraken als de nieuwe zaken van onze tijd. En hij stelt vast dat deze vooruitgang met best wat uitwassen voor de mens komt. Uitwassen die, zoals Paus Franciscus al vaststelde, niet worden geregeld of ingeperkt door Staten. De verantwoordelijkheid ervoor ligt vaak bij een kleine groep privéondernemers - *wat het nóg moeilijker maakt om die macht te beoordelen, te beheersen en in te zetten voor het algemeen belang* (par.5). Ook bij ons staat de Staat er vaak bij en kijkt ernaar. Hiermee zitten we meteen bij de eerste van 4 D's in Pax Christi Vlaanderens veiligheidsdenken: de D van **democratie**.

Doorheen de hele brief toont de paus zich bezorgd over de snel oprukkende tech en het zwijgen dat mensen en organisaties wordt opgelegd, met als gevolg o.a. een normalisering van polarisering en het steeds verder herleiden van de waarde van de mens tot wat hij economisch nog opbrengt.

Het Tweede Vaticaanse Concilie benadrukte dat het algemeen welzijn méér is dan de optelsom van individuele belangen: het vraagt om gezamenlijke inzet en sociale voorwaarden waarin iedereen zich ten volle kan ontplooien. Voor paus Leo XIV kan vooruitgang nooit een louter individueel project zijn: vandaag ben jij het die verandering probeert te realiseren, morgen iemand anders, maar telkens blijven we verantwoordelijk voor elkaar, want de geschiedenis toont hoe vooruitgang zonder zorg voor de ander uiteindelijk niemand werkelijk vooruithelpt. Het middenveld in het bijzonder - organisaties zoals Broederlijk Delen, vakbonden, Netwerk Tegen Armoede, Pax Christi Vlaanderen...- ijvert voor die ontplooiing en voor het algemeen belang.

Overheden hebben volgens Leo XIV de taak om het algemeen belang te bewaken en het middenveld daarin te versterken, zonder daarbij de meest kwetsbaren achter te laten. De politieke gemeenschap staat ten dienste van het middenveld (par. 69). Wanneer politiek verenigt tot

kortetermijndenken, polarisering en machtsspelletjes, verliezen begrippen als rechtvaardigheid en algemeen welzijn hun betekenis, met groeiende ongelijkheid en verdeeldheid tot gevolg.

Die waarschuwing beperkt zich niet tot nationale politiek. Ook wereldwijd ziet de paus hoe de kloof tussen landen groeit en hoe een logica van confrontatie en agressie opnieuw terrein wint. Toch weigert hij het fatalisme. Leo XIV nodigt iedereen uit om mee na te denken over nieuwe vormen van samenwerking en sterkere internationale instellingen die het wereldwijde algemeen belang beschermen, zonder de eigenheid van volkeren en culturen uit te wissen. Vrede en rechtvaardigheid zijn volgens hem geen abstracte idealen maar een gezamenlijke opdracht waaraan ieder mens kan bijdragen.

De **D van Development** (internationale solidariteit) keert daarbij ook nadrukkelijk terug in *Magnifica Humanitas*. Paus Leo XIV veroordeelt scherp elke oorlogspolitiek die erop gericht is volkeren te onderwerpen, uit te wissen of hun identiteit te ontkennen. Het algemeen belang kan volgens hem nooit los worden gezien van het recht van ieder volk om te bestaan, zichzelf te blijven en met zijn eigen geschiedenis, cultuur en waardigheid bij te dragen aan de wereldgemeenschap. De paus schrijft dit in een wereld waarin grootmachten en staten opnieuw steeds nadrukkelijker kiezen voor militaire escalatie, strategische machtsblokken en bewapeningslogica; van Rusland over Israël en de Verenigde Staten tot Europa zelf.

Tegelijk toont de werkelijkheid elders in de wereld een andere, fundamentele strijd. Voor het eerst liet de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties toe dat een selectie uit het mondiale middenveld vragen mocht stellen aan de laatste vier kandidaten voor het mandaat van VN-Secretaris-Generaal; een uitzonderlijk privilege waarvoor ook **Pax Christi Vlaanderen** geselecteerd werd. Terwijl Europese staten zich steeds nadrukkelijker opmaken voor militaire escalatie, hoorde ik daar hoe 32 landen vroegen om toegang tot waterwegen voor voedselvoorziening. Hoe landen uit de Stille Zuidzee, die langzaam wegzinken door een klimaatcrisis die vooral door het Westen werd aangedreven, smeekten om eindelijk daadkrachtig beleid dat hun voortbestaan kan garanderen. Het ging daar niet over geopolitieke invloedssferen of strategische dominantie maar over overleven.

Leo XIV verdiept die analyse met het principe van de universele bestemming van goederen: de aarde en haar rijkdommen zijn gegeven aan de hele menselijke familie en mogen nooit worden opgeëist door een kleine groep staten, bedrijven of elites ten koste van anderen. Dat principe vormt een essentieel onderdeel van het vredesnarratief van de encycliek, omdat vrede onmogelijk is wanneer basisgoederen ongelijk verdeeld blijven of worden ingezet als machtsmiddel. Wie mensen water, voedsel, grond of een leefbare omgeving ontnemt, ondermijnt uiteindelijk ook de vrede.

Voor Leo XIV betekent solidariteit veel meer dan liefdadigheid of medelijden: het is de erkenning dat mensen fundamenteel met elkaar verbonden zijn en verantwoordelijkheid dragen voor elkaars waardigheid en toekomst. Tegenover een cultuur van individualisme, competitie en uitsluiting schuift de paus een cultuur van ontmoeting, samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid tussen wie geeft en wie krijgt naar voren. Waar mensen elkaar beschouwen, niet als concurrenten, maar als medemensen.

D van Defensie

Grote tech- en economische spelers hebben veel macht over het dagelijks leven. Daarom mogen hun beslissingen volgens Paus Leo XIV niet eenzijdig en in het verborgene worden genomen, maar moeten ze gebeuren met transparantie, verantwoordelijkheid en echte inspraak, versterkt door

stevige waarborgen zoals onafhankelijke controle over AI, openheid over algoritmes en eerlijke toegang tot data.

Staten en internationale instellingen moeten in deze digitale revolutie eerlijke regels en duidelijke garanties invoeren, zodat lokale gemeenschappen en organisaties echt kunnen meepraten over beslissingen die hun dagelijks leven raken, schrijft de paus.

Die vraag naar democratische controle wordt des te urgenter wanneer technologie niet enkel economische maar ook militaire toepassingen krijgt. AI-systemen, data-infrastructuren en algoritmes worden niet enkel ingezet in markten en administraties. Ze raken ook aan besluitvorming over conflict, surveillance en militaire strategie. Paus Leo formuleert weliswaar krachtige ideeën rond de regulering van technologie zoals onbemande wapensystemen, of de hervorming van instituten zoals de Verenigde Naties. Maar wat vandaag op het spel staat voor de paus, is de manier waarop macht in haar geheel georganiseerd wordt.

Daarmee verschuift ook de vraag: wat verstaan we nog onder veiligheid? Gaat het om bescherming via afschrikking en bewapening, of om de zekerheid dat mensen kunnen leven in waardigheid, toegang hebben tot basisgoederen en niet worden herleid tot louter middelen in economische of geopolitieke strategieën?

In *Magnifica Humanitas* vertrekt Leo XIV daarbij in de eerste plaats van een mensbeeld. Een samenleving die de mens reduceert tot data, productiviteit of strategische waarde, ondergraaft uiteindelijk ook haar eigen fundamenten van vrede en samenleven. Veiligheid kan dan niet herleid worden tot controle of machtsverhouding maar moet verbonden blijven met de erkenning van de onvervangbare waardigheid van de ander.

Vandaaruit wordt ook duidelijk waarom de vragen rond defensie en diplomatie niet enkel gaan over militaire capaciteit of internationale posities maar over de vraag welk soort wereld we willen beschermen. En welke vorm van menselijkheid we daarbij centraal zetten. Daarmee komt de paus uit bij twee tegengestelde bijbelse beelden. Enerzijds is er Babel: de verleiding van macht en de overtuiging dat steeds meer technologische controle ook automatisch meer veiligheid zal opleveren. Anderzijds verwijst Leo XIV naar Nehemia, die niet droomde van grootse torens maar steen voor steen en in dialoog met de volkeren rondom de muren van Jeruzalem heropbouwde. Dat werk was trager, minder spectaculair en vaak onzichtbaar maar precies daardoor duurzaam. Het beschermde niet de macht van enkelen maar het samenleven van velen.

Daar ligt ook de brug naar **diplomatie**. Want vrede ontstaat zelden uit dominantie, eerder uit het moeizame werk van relaties opbouwen, vertrouwen herstellen en gemeenschappelijke belangen erkennen. Nadat hij eerder al de theorie van een Rechtvaardige Oorlog in de 21ste eeuw naar de vuilnismand had verwezen, legt Paus Leo uit hoe evangelische waarden de diplomatieke inspanningen van het Vaticaan inspireren en dragen. Wat Leo XIV de 'beschaving van de liefde' noemt, is dan ook geen naïeve droom maar een veeleisend politiek project. In de lijn van voorganger Franciscus' *Fratelli Tutti* vraagt het dat solidariteit wordt vertaald naar rechtvaardige structuren, dat broederlijkheid hernieuwde institutionele vorm krijgt en dat mensen en volkeren elkaar niet langer zien als obstakels maar als noodzakelijke bondgenoten in de opbouw van een algemeen welzijn. In een tijdperk waarin technologie conflicten sneller, verder en onpersoonlijker dreigt te maken wordt diplomatie zo meer dan een instrument van buitenlands beleid. Ze wordt een vorm van menselijk verzet tegen de verleiding van Babel en een uitnodiging om, zoals Nehemia, geduldig te blijven bouwen aan een gedeelde toekomst.

Die beschaving van de liefde krijgt in *Magnifica Humanitas* ook gezichten. Leo XIV verwijst niet naar generaals, strategen of technologen wanneer hij beschrijft wie vandaag vrede opbouwt. Hij citeert de schrijver Tolkien, die ons eraan herinnert dat elk geroepen is om het kwaad te bestrijden in het stukje grond dat hem is toevertrouwd. Hij haalt Augustinus aan, voor wie vrede onmogelijk is zonder rechtvaardigheid. Hij bouwt verder op *Fratelli Tutti* van paus Franciscus, waar sociale liefde niet wordt voorgesteld als een privédeugd maar als een politieke opdracht die vorm moet krijgen in instellingen, structuren en internationale samenwerking. En wanneer Leo XIV het heeft over diplomatie, kiest hij voor de woorden van Giorgio La Pira, de Italiaanse burgemeester en vredesdenker die tijdens de Koude Oorlog bleef geloven dat oorlog moest worden vervangen door ontmoeting, onderhandeling en convergentie: de authentiek menselijke methode.

Doorheen de encycliek verschuift de paus de aandacht weg van macht en dominantie naar wie Pax Christi Vlaanderen **vredesbouwers** noemt: mensen die bruggen bouwen, luisteren, onderhandelen en blijven geloven dat samenleven mogelijk is. De logica van Nehemia staat centraal: het geduldige werk van mensen die, steen voor steen, relaties herstellen, vertrouwen opbouwen en het algemeen belang dienen. Misschien ligt daar ook de diepste betekenis van diplomatie: een oefening in menselijke waardigheid, rechtvaardigheid en ontmoeting, die begint tussen mensen en uiteindelijk ook de relaties tussen volkeren vormgeeft. Vredesbouwers tonen dat conflictpreventie, empathie, dialoog en vergeving de middelen zijn om vrede mogelijk te maken. Deze mannen én vrouwen laten zien dat onze menselijkheid juist in haar kwetsbaarheid magnifiek kan zijn – niet omdat ze volmaakt is maar omdat ze telkens opnieuw voor vrede kan kiezen.

Bénédicte Kusendila

Bewegingswerker Vredesspiritualiteit